

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ SLAVYAN UNİVERSİTETİ

**Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
102 illiyinə həsr olunmuş**

AZƏRBAYCANŞÜNASLIĞIN AKTUAL MƏSƏLƏLƏRİ.
YENİ DÖVRÜN AZƏRBAYCANI
XVI Beynəlxalq Elmi Konfransın
MATERİALLARI
(7-8 may 2025-ci il)

Büyük Önder Haydar Aliyev'in doğumunun 102. yılına ithafen düzenlenen

AZERBAIJAN ARAŞTIRMALARININ GÜNCEL KONULARI.
YENİ DÖNEMİN AZERBAIJAN'I
16. Uluslararası Bilimsel Konferansın
BİLDİRİLERİ
(7-8 Mayıs, 2025)

PROCEEDINGS
of the 16th International Scientific Conference
ACTUAL PROBLEMS OF AZERBAIJANI STUDIES. AZERBAIJAN IN
THE NEW ERA

Dedicated to the 102nd anniversary of the birth of the
National Leader Heydar Aliyev
(May 7-8, 2025)

МАТЕРИАЛЫ
XVI Международной Научной Конференции
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ АЗЕРБАЙДЖАНОВЕДЕНИЯ.
АЗЕРБАЙДЖАН В НОВУЮ ЭПОХУ.

Посвящённая 102-й годовщине со дня рождения
Общенационального Лидера Гейдара Алиева
(7-8 май, 2025)

BAKİ – 2025

YÜKSƏK TƏHSİL MƏRKƏZİ
BAKİ SLAVYAN UNIVERSİTETİ

Research, Development
and Innovations Center

**AZƏRBAYCANŞÜNASLIĞIN AKTUAL MƏSƏLƏLƏRİ. YENİ DÖVRÜN
AZƏRBAYCANI.**

**Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 102 illiyinə həsr olunmuş
XVI Beynəlxalq Elmi Konfransın Materialları [2 cildə]. – Bakı: Ziqzaq, cild 2, -2025. -337 s.**

ISBN: 978 – 9952 – 39 – 403 – 0

Məqalənin məzmunu ilə bağlı məsuliyyət müəllifin üzərinə düşür.

© BSU, 2025

KONFRANSIN TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Anar Nağıyev (sədr)	<i>Bakı Slavyan Universitetinin (BSU) rektoru</i>
Urxañ Ələkbərov	<i>Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru</i>
Yusif Yusibov	<i>Gəncə Dövlət Universitetinin rektoru</i>
Hüsnü Kapu	<i>Qars Qafqaz Universitetinin rektoru (Türkiyə)</i>
Cemal Yıldız	<i>Türk - Alman Universitetinin rektoru (Türkiyə)</i>
Feruza Madrakhimova	<i>Ürgənc Dövlət Pedaqoji İnstitutunun rektoru (Özbəkistan)</i>
Şalva Kirtadze	<i>Akaki Tsereteli Dövlət Universitetinin rektoru (Gürcüstan)</i>
Bəxtiyar Əliyev	<i>Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı</i>
Pərvin Kərimzadə	<i>Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı</i>
Əmir Əliyev	<i>Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası Akademiyasının rektoru</i>
Mahirə Hüseynova	<i>Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru</i>
Nizami Cəfərov	<i>Bakı Dövlət Universitetinin Ümumi dilçilik kafedrasının müdiri</i>
Fikrət Cahangirov	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Tədris məsələləri üzrə prorektoru</i>
Nailə Xəndan	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Elm və innovasiya məsələləri üzrə prorektoru</i>
Aytən Bayramova	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru</i>
Fərid Məmmədov	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Ümumi işlər üzrə prorektoru</i>
Nigar Babayeva	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Sosial məsələlər və ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə prorektoru</i>
Elçin Hüseynov	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Maliyyə-təsərrüfat işləri üzrə prorektoru</i>
Sevinc Abuşova	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Filologiya fakültəsinin dekani</i>
Sevinc Axundova	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Təhsil fakültəsinin dekani</i>
Günəl Allahverdiyeva	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Xarici dil müəllimliyi fakültəsinin dekani</i>
Əzim Əliyev	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Sosial elmlər fakültəsinin dekani</i>
Kamran Hacıyev	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Şərqi Avropa dilləri fakültəsinin dekani</i>
Ülviyyə Məmmədova	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Yüksək təhsil mərkəzinin direktoru</i>
Elnur Kəlbizadə	<i>Bakı Slavyan Universitetinin Magistratura və doktorantura şöbəsinin müdiri</i>
Ramiz Sevdimaliyev	<i>Bakı Dövlət Universitetinin Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının professoru</i>

Gülzar Əliyeva Koşkun

Bakı Slavyan Universitetinin Türkologiya kafedrasının müdiri

Sadık Məmmədov

Bakı Slavyan Universitetinin Azərbaycanşünaslıq və slavyan tədqiqatları elmi-tədqiqat laboratoriyasının müdiri

Xanım Sultanova

Bakı Slavyan Universitetinin Qərbi Azərbaycan elmi-tədqiqat Mərkəzinin müdiri

Ruslan Məmmədov

Gəncə Dövlət Universitetinin Beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri

Şəlalə Hüseynova

Gəncə Dövlət Universitetinin Nəşriyyat şöbəsinin əməkdaşı

Joanna Marşalek

Nikola Kopernik Universitetinin Siyasi elmlər fakültəsinin professoru (Polşa)

Xuraman Rüstəмова
(katib)

Bakı Slavyan Universitetinin Azərbaycan dili kafedrasının müəllimi

REDAKSIYA HEYƏTİ

Anar Nağıyev (sədr)

Bakı Slavyan Universitetinin (BSU) rektoru

Elnur Kəlbizadə (sədr müavini)

BSU Magistratura və doktorantura şöbəsinin müdiri

Okan Yeşilot

Marmara Universitetinin Elm və ədəbiyyat fakültəsinin professoru, Türkiyə Araşdırmaları İnstitutunun direktoru (Türkiyə)

Cumali Şabanov

Daşkənd Şərqşünaslıq Universitetinin dekanı (Özbəkistan)

Nigar Babayeva

BSU Sosial məsələlər və ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə prorektoru

Sevinc Abuşova

BSU Filologiya fakültəsinin dekanı

Sevinc Axundova

BSU Təhsil fakültəsinin dekanı

Əsgər Əhməd

BSU Azərbaycan tarixi və multikulturalizm kafedrasının müdiri

Pirali Əliyev

BSU Pedaqogika və psixologiya kafedrasının müdiri

İbrahim Quliyev

BSU Regionşünaslıq kafedrasının müdiri

Gülzar Əliyeva-Koşkun

BSU Türkologiya kafedrasının müdiri

Nizami Məmmədov

BSU Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının professor

Sadık Məmmədov

BSU Azərbaycanşünaslıq və slavyan tədqiqatları elmi tədqiqat laboratoriyasının müdiri

Yaşar Alxasov

BSU Tərcümə və leksikoqrafiya elmi tədqiqat laboratoriyasının müdiri

Xanım Sultanova

BSU Qərbi Azərbaycan elmi tədqiqat Mərkəzinin müdiri

Könül Əliyeva (katib)

BSU Magistratura və doktorantura şöbəsinin baş mütəxəssisi

“Fragments from the Storytelling Past”, Aziza Hajiyeva “The Plain of Victory” were analyzed in the context of art criticism.

Keywords: Azerbaijan, Victory, Karabakh, fine arts, image

Резюме

ТЕМА "ПОБЕДА" В СОВРЕМЕННОМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ

На всех этапах истории азербайджанский народ вел борьбу против чужеземных захватчиков. Завоеванная историческая Победа стала занимать важное место в творчестве азербайджанских художников. В этой статье в контексте искусствоведения анализируются произведения Вугара Али «Победа истории», Нарминэ Валеева «Натаван», Фарэх Гулиева «Объятия Родины», Нарин Зейналабдуева «Фрагменты из рассказанного прошлого», Азизы Гаджиевой «Равнина Победы».

Ключевые слова: Азербайджан, Победа, Карабах, изобразительное искусство, образ

ƏDƏBİYYAT

1. “Qarabağın rəngləri” kataloq. 65 s.
2. Əliyev Z. “Şuşa rənglərin işığında”. “Qobustan” Sənət toplusu 2022. S 32-41.

BALKANLAR İLE TÜRK DÜNYASI ARASINDAKI KÜLTÜREL BAĞLAR

Emin OSMAN

Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Üsküp,

Kuzey Makedonya

E-mail: osmanemin@flf.ukim.edu.mk

ORCID ID: 0000-0001-6975-8221

Giriş

Tarihsel Süreçte Türklerin Balkanlar'daki Rolü

Türk topluluklarının Balkanlar ile ilişkisi, erken Ortaçağlardan itibaren görülmektedir. Avarlar, 670'lerde Tuna Bulgar Devleti'ni kuranlar, Peçenekler ve Kumanlar, Karadeniz kuzeyinden Balkanlar'a gelen önemli Türk boylarındandır. Tuna Bulgarları, IX. yüzyılın ikinci yarısında Ortodoks kilisesine bağlanmış ve zamanla Slavlaşmışlardır. Avarların, Bizans harp donanımına etkileri de kayda değerdir; yuvarlak çadırları, üzengi ve dizgini Avarlardan öğrenilmiş ve Bizans'a örnek teşkil etmiştir. (Göyünç, 1997, s.121-132.)

Balkanlar'da Türkçenin kullanımı, Osmanlı döneminde resmi ve günlük dil olarak önemli bir yer tutmuştur. Günümüzde, bölgedeki bazı ülkelerde Türkçe, resmi dil statüsüne sahip olup, eğitim ve medya alanlarında kullanılmaktadır. Ayrıca, Türk halk müziği ve halk edebiyatı, Balkanlar'da geniş bir dinleyici kitlesine ulaşmış, yerel müzik ve edebiyatla kaynaşarak zenginleşmiştir.

Balkan Türk edebiyatı, hem yerel kültürle hem de genel Türk kültürüyle etkileşim içinde şekillenmiştir. Bu edebiyat, Türk dünyasının ortak motiflerini, kahramanlık destanlarını, halk hikâyelerini ve şiirlerini barındırır. Özellikle Osmanlı medeniyetinin etkileri, Balkan edebiyatında belirgin bir şekilde görülmektedir. Bosna Hersekli yazar İvo Andrić'in eserlerinde, Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek'teki mevcudiyetiyle ilgili motifler işlenmiştir. (Balat, 2023, s. 109-159).

Balkanlar'daki Türk toplulukları, kimliklerini ve kültürlerini koruma konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Ancak, ana dillerinde eğitim alma hakları ve kültürel faaliyetlerle, bu kimliklerini sürdürmeye devam etmektedirler. Kosova ve Makedonya Türkleri, azınlık olarak

yaşadıkları ülkelerin dominant milli-dini unsurlarıyla etkileşim içinde, kültürel kimliklerini korumaya çalışmaktadırlar. Balkanlar ve Türk dünyası arasındaki kültürel etkileşim, tarihî süreç içinde derin izler bırakmıştır. Dil, edebiyat, sanat ve kimlik alanlarında yaşanan bu etkileşim, bölgenin kültürel zenginliğine önemli katkılar sunmuştur. Günümüzde, bu kültürel bağların güçlendirilmesi ve korunması, hem bölgenin hem de Türk dünyasının ortak mirasının yaşatılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Modern dünyada Türk Dünyası'nın jeopolitik önemi, ekonomik, politik ve kültürel değişimlerle birlikte hızla artmaktadır. Geleneksel olarak Orta Asya, Kafkaslar ve Doğu Avrupa'yı kapsayan bu geniş coğrafya, Türkçe konuşan milletler arasında giderek artan bir etkileşimle yeni bir jeopolitik merkez haline gelmektedir. Türk Dünyası'nın bu yeni jeopolitik dönemde, özellikle Balkanlar, kültürel ve tarihsel bağları sayesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Türk Dünyası ve Balkanlar'ın Tarihsel Bağlantıları

Türk Dünyası, tarihsel olarak birçok farklı kültür ve medeniyetin kesişim noktası olmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllar süren hakimiyeti, Balkanlar ile Türk Dünyası arasında derin kültürel, dilsel ve siyasi bağlar oluşturmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından, bu bağlar siyasi olarak zayıflamış olsa da, kültürel etkileşimler devam etmiştir. Bugün Balkanlar'daki Türk toplulukları, sadece tarihsel bir miras değil, aynı zamanda Türkçe konuşan halklarla güçlü bir kültürel bağa sahiptir (Aksakal, 2011, s. 45-67).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki varlığı, sadece dini ve kültürel bir etkiden ibaret değildi. Aynı zamanda, dil ve günlük yaşamda da derin izler bırakmıştı. Bugün, Kosova, Arnavutluk ve Bosna-Hersek gibi ülkelerde, halk arasında hala Türk kültürüne ve diline olan bağlılık güçlüdür. Bu geçmiş, Türk Dünyası'nın jeopolitik yeniden yapılanmasında Balkanlar'ı önemli bir aktör haline getirmektedir.

Özellikle son yıllarda, Balkanlar hem jeopolitik, hem de stratejik açıdan dünya ülkeleri için büyük önem taşımaktadır. Avrupa, Asya ve Orta Doğu arasında bir köprü işlevi gören bu bölge, Türk Dünyası'nın küresel etkisini artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, NATO üyesi bir ülke olarak, Balkanlar'daki siyasi istikrarı desteklemekte ve bölgesel etkisini güçlendirmektedir. Türkiye, aynı zamanda bu bölgedeki kültürel ve ekonomik bağları güçlendirerek, Türk Dünyası'nın Batı ile ilişkilerini pekiştirmektedir (Cummings, 2014, s. 102-134).

Balkanlar, sadece Türkiye için değil, aynı zamanda Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri için de önemli bir geçiş bölgesidir. Türk Dünyası'nda Batı ile Doğu arasında bir köprü olan Balkanlar, Türk kültürünün Batı'ya açılan kapısı olma özelliği taşır. Türkiye'nin Balkanlar ile olan ilişkileri, Türk Dünyası'nın küresel stratejik dengelerde daha etkili bir aktör olmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, Türkiye'nin Balkanlar'daki etkileşimleri, Orta Asya ve Kafkaslar ile olan ilişkilerinin derinleşmesine de yardımcı olmaktadır (Kirişçi, 2010, s. 58-75).

Balkanlar ile Türk Dünyası Arasındaki Kültürel Bağlar

Balkanlar ve Türk Dünyası, tarih boyunca siyasal, kültürel ve ekonomik etkileşim içinde olmuş iki önemli coğrafyayı ifade etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana süregelen tarihî bağlar, günümüzde kültürel miras, ortak dil unsurları, dinî yapılar ve benzer toplumsal değerler üzerinden şekillenmeye devam etmektedir. XX. yüzyıldaki siyasal dönüşümlerle birlikte kesintiye uğrayan bu ilişkiler, özellikle 1990'lardan sonra yeniden canlanmış ve hem ekonomik hem de kültürel açıdan karşılıklı iş birlikleri artmıştır.

Balkanlar ile Türk Dünyası arasındaki kültürel bağların temeli Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır. Osmanlı, yaklaşık beş asır boyunca Balkanlar'da hâkimiyet kurmuş ve bu süreçte bölgeye dil, din, mimari ve yönetim anlayışı açısından önemli etkiler bırakmıştır. Bugün hâlâ Bosna-Hersek, Kosova, Kuzey Makedonya, Bulgaristan ve Yunanistan gibi ülkelerde camiler, hanlar, hamamlar gibi Osmanlı mimarisi örnekleri bulunmaktadır.

Ayrıca, Balkanlar’da yaşayan Türk toplulukları ile Orta Asya’daki Türk halkları arasında dilsel, dinsel ve kültürel ortaklıklar bulunmaktadır. Bayram kutlamaları, halk müziği, geleneksel kıyafetler ve sözlü kültür öğeleri bu ortaklıkların canlı örnekleridir. Balkan ülkelerinde yaşayan soydaş topluluklar da bu kültürel bağların sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır.

Balkanlar ile Türk Dünyası arasındaki ekonomik ilişkiler, son yıllarda önemli bir ivme kazanmıştır. Türkiye, Balkanlar’daki birçok ülkeyle ticari ve ekonomik ilişkilerini artırmış ve bu alandaki en büyük yatırımcı ülkelerden biri haline gelmiştir. İnşaat, enerji ve finans sektörlerinde Türk şirketlerinin Balkanlar’daki varlığı büyümekte olup, bu durum bölgedeki ekonomik etkileşimi derinleştirmektedir. Türkiye’nin ekonomik yatırımları, aynı zamanda Türk kültürünün ve dilinin Balkanlar’da daha güçlü bir şekilde yayılmasına olanak tanımaktadır (Erdem, 2018, s. 22-39).

Kültürel bağlar da aynı derecede önemlidir. Balkanlar’daki bazı ülkelerde, özellikle Kosova, Kuzey Makedonya ve Bosna-Hersek gibi yerlerde, Türkçe hala yaygın bir şekilde konuşulmakta ve Türk kültürü günlük yaşamda önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’nin medya, televizyon dizileri ve popüler kültür ürünleri de bölgedeki Türk etkisini artırmış ve halklar arasındaki kültürel etkileşimi kuvvetlendirmiştir. Bu kültürel bağlar, Türk Dünyası ile Balkanlar arasındaki ilişkilerin derinleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Yılmaz, 2012, s. 58-75).

Türk Dünyası, son yıllarda küresel jeopolitik merkezlerden biri haline gelmektedir. Balkanlar, Türk Dünyası’nın bu yeni jeopolitik yapısındaki önemli rolüyle öne çıkmaktadır. Tarihî bağlar, kültürel etkileşimler ve ekonomik ilişkiler, Balkanlar’ı Türk Dünyası için vazgeçilmez bir stratejik bölge yapmaktadır. Türkiye’nin bölgedeki etkisi, sadece siyasi anlamda değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel anlamda da güçlenerek, Türk Dünyası’nın gelecekteki küresel stratejisinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu bağların derinleştirilmesi, bölgesel istikrarın ve refahın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Kültürel diplomasi, ticaret, eğitim ve turizm gibi alanlarda yapılacak ortak projeler sayesinde bu ilişkilerin daha da güçlenmesi mümkündür. Ortak tarih ve değerler üzerinden kurulan bu bağlar, gelecekte daha kurumsal ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilir.

Türk Dünyasının Önemi ve Ortak Alfabe Konusunda Balkanlar’ın Rolü

Türk dünyası, tarih boyunca kültürel, dilsel ve sosyal bağlar etrafında şekillenmiş büyük bir medeniyetler havzası olmuştur. Coğrafi olarak geniş bir alanı kapsayan bu dünya, Türkçe konuşan milletlerin sayısı oldukça fazladır. Bu milletlerin birçoğu, yüzlerce yıl süren tarihî ilişkiler ve kültürel alışverişler sayesinde birbirine yakın bir kimlik ve dilsel yapı geliştirmiştir (Kirişçi, 2010, s. 45). Araştırmada, Türk dünyasının önemini ve ortak alfabe konusunda Balkanlar’ın rolünü inceleyeceğiz. Türk dünyası, Batı’dan Orta Asya’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada yer alan, farklı etnik yapılar ve kültürel çeşitliliklere sahip milletleri kapsar. Bu coğrafyada Türk halklarının kültürel mirası, tarihî süreçler içinde derin izler bırakmış ve her bir halk, kendi özgün kimliğini inşa ederken, aynı zamanda ortak bir kültürel temele sahip olmayı sürdürmüştür (Erdem, 2018, s. 62).

Türk dünyasının önemi, yalnızca coğrafi değil, aynı zamanda kültürel, dilsel ve politik açıdan da büyüktür. Bu dünya, Orta Asya’daki Türk kavimlerinden başlayarak, Anadolu’ya, Kafkaslar’a, Balkanlar’a, Orta Doğu’ya kadar geniş bir alana yayılır. Osmanlı İmparatorluğu’nun etkisiyle Batı’ya doğru yayılan Türk kültürü, aynı zamanda Batı’nın birçok kültürel ve sosyal yapısını etkilemiştir (Tuncer, 2015, s. 103).

Balkanlar ve Ortak Alfabe-Balkanlarda Türkçe

Balkanlar, renkli çiçeklerle bürünmüş bir bahçe misali, birçok etnik grubun bir arada bütünleştiği, kültür, dil, ırk ve din ayırmaksızın yaşayan barışçıl bir coğrafyanın tanımıdır.

“Balkanlarda Türkçe” öylesine derin, öylesine anlamlı, öylesine mükemmel ve bir o kadar zor bir konu. Balkanlar, tarih boyunca Birçok medeniyeti içinde barındırmış zengin bir coğrafyadır. Bu bölge, Osmanlı İmparatorluğu’nun uzun süreli hakimiyeti altında kalmış ve bu

süre zarfında Türk kültürü ve dili, Balkan toplumları üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. Günümüzde Balkanlar'da Türkçe, sadece bir dil olmanın ötesinde, tarihi ve kültürel bir miras olarak varlığını sürdürmektedir.

Türkçe'nin Balkanlardaki varlığı sadece dilin gündelik hayatta kullanımı ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda müzik, edebiyat ve sanat alanında da kendini göstermektedir. Kültürel etkileşimin artması ve farklı toplumlar arasında köprü kurulması için Türkçe'nin önemi büyüktür. Çünkü köprüler iki kıyıyı birleştirir ve insanların geçişini sağlar. Köprü denince sadece fiziksel geçişleri düşünmek anlamsızdır çünkü insanlar arasındaki dostluk, sevgi ve iş birliği de köprüler ve güçlü bağlarla olur. Buna benzer olarak Türkçe de farklı kültürler, düşünceler ve duygular arasında bir bağ kurar ve bu bağ geçmişle günümüzü, modernlikle geleneği bir araya getirir.

Ancak, Balkanlar'daki Türkçe'nin durumu bazı tehlikelerle de karşı karşıyadır. Yerel dillerin baskınlığı ve küreselleşme, Balkanlar'daki Türkçe'nin günlük hayattaki kullanımını azaltmakta ve bazı bölgelerde dilin unutulma tehlikesine sebebiyet vermektedir. Türkçenin bu bölgelerde yaşatılması ve Balkanların zengin kültürel mozağının korunması, Balkan Türkleri'nin elindedir.

Türkçenin sesi, Balkanların dağlarında yankılanırken, tarih boyunca bu topraklarda kök salmış bir ağaç gibi büyümüş. Balkanlar, Türkçe'nin melodisini taşıyan bir enstrüman gibi, her namesinde farklı hikayeler ve her namesinde derin bir sevgi var. Yani Balkanlardaki Türkçe, bölgenin sosyal dokusunun önemli bir parçasını oluşturuyor. Balkanlarda Türkçe konuşulması, Balkanlarda yaşayan Türkler için kimlik ve aidiyet, kültürel miras, iletişim ve etkileşim kavramlarını içinde barındırıyor.

Dil Birliğinin Güçlendirilmesi

Türk dünyasında dil, kültürel kimliğin korunmasında temel bir araçtır. Ancak tarihsel süreçte Türk halkları farklı coğrafyalarda Latin, Kiril ve Arap alfabelerini kullanarak çeşitli yazı sistemlerine yönelmişlerdir. Bu alfabe farklılıkları, zamanla iletişimde güçlükler ve kültürel kopukluklara yol açmıştır. Bu nedenle, Türk dünyasında ortak bir alfabe kullanımı fikri önem kazanmaktadır. Ortak alfabe, hem kültürel mirasın korunmasına hem de bilimsel ve kültürel iş birliğinin artmasına katkı sağlayabilir. Aynı zamanda, Türk halkları arasında daha güçlü bir birlikteliğin simgesi olabilir.

XI. yüzyılda Türk dilinin zenginliğinin kaybolmaya başlamasını fark eden Kâşgarlı Mahmut, Türkçenin, o dönemin en zengin dili olan Arapça kadar değerli ve zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla "Divanü Lûgat-it-Türk" (Türk Dili Sözlüğü) adlı eseri yazmıştır. Bu eser, XI. yüzyılın ikinci yarısında tamamlanmış olup, Türk dilinin zenginliğine dikkat çekmek ve Türkçenin kapsamını genişletmek amacını gütmüştür.

XIV. yüzyılda, yani 1272-1333 yılları arasında yaşamış olan Âşık Paşa, "Garibname" adlı eserinde Türk dilinin özleştirilmesi için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Her dilde düzen vardı ve bunların üstüne bütün akıllar üşüşmüştü. Türk diline ise kimse bakıp onu araştırmaz ve Türklere asla gönül vermezlerdi. Türkler de o dilleri, onların inceliklerini ve büyük konuklarını bilmezdi. İşte Garibname onun için yazıldı ve bu dili konuşanların ince sırlara kavuşmaları sağlandı. Bilen için her dilde anlam vardır, araştıran için de her yolda Tanrı'yı bulmak mümkündür. Her nefeste Tanrı'ya açılan yol vardır. Yalnız onu yürek ve gönülden anmak gerekir. Her dilde sırları anlatan söz vardır, fakat bunu gören için anlamın yüzü kapalı değildir."

Bu ifadeyle Âşık Paşa, hem Türkçeyi hem de Türk ulusunu sevdirmeye çalışmıştır.

XX. yüzyılın başlarında ise İsmail Bey Gaspıralı (1851-1914), Türk dünyasının birleşmesi ve güç birliği sağlaması için önemli bir fikir geliştirmiştir. O, "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" ilkesini benimsemiş ve tüm Türk dünyasının ortak dil bilincine sahip olmasının gerektiğini savunmuştur. Gaspıralı, Türk dilinin gücünü şu şekilde açıklamıştır:

"Dilimiz ustası bulunup kaleme alınıp işlenirse, şimdikine göre çok daha parlak ve kullanışlı olur... Yapıtlarımız mümkün olduğu kadar şimdikine göre, çok daha parlak ve

kullanışlı olur... Türklerin aslı nesli birdir. Zaman ve mekân farklılıklarıyla şive ve âdetlerimizde farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılıklar birbirimizi anlamayacak dereceye gelmiştir. Bundan sonra memleketlerimizin bir olan edebi dilimize hizmet eder hâle getirmek lâzımdır."

Gaspıralı, bu düşünceleriyle Türk dünyasında dil birliğini ve kültürel yakınlaşmayı teşvik etmiştir.

Tanzimat dönemi ise, Türk dilinin modernleşme sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Reşit Paşa, eğitim ve öğretimin halk arasında yayılabilmesi için bilim ve kültürle ilgili yazıların arı bir dille yazılması gerektiğini savunmuştur. Onun yetiştirdiği Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895), bu alandaki hizmetleriyle dikkat çekmiş, dilin sadeleştirilmesi ve halk arasında anlaşılabilir hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Ayrıca, Süleyman Paşa 1876 yılında "İlm-i Sarf-t Türki" adlı kitabı yayımlayarak Türk diline verdiği önemi gösterirken, Ahmet Vefik Paşa (1845-1936) de "Lehçe-i Osmani" adlı sözlüğüyle Türk dilinin önemine dikkat çekmiştir. Şemsettin Sami (1850-1904), "Kamus-i Osmani" adlı sözlüğün yerine "Kamus-i Türki" (1899-1900) adını kullanarak Türkçeye verdiği önemi ortaya koymuştur.

XX. yüzyılda ise Türkçecilik hareketlerinin temelleri atılmıştır. "Genç Kalem" hareketi, "Dilde ve Edebiyatta milli benliğe dönüş" ilkesini benimsemiş ve Türk dilindeki yayınlarını bu ilke doğrultusunda yayımlamıştır. Bu dönemde, Ziya Gökalp (1876-1924) ve diğer aydınlar, Türk dili üzerinde yoğun çalışmalar yapmış ve dildeki millî benliği güçlendirmek için birçok görüş ortaya atmışlardır.

Halid Seid (1888-1937), Türk dünyasında ortak dil ve yazı birliği konusunda önemli çalışmalar yapmış bir bilim insanıdır. Sovyetler Birliği'ndeki Bolşevik rejiminde pantürkist düşünceleriyle tanınan Halid Seid, 1926'da Bakû'de düzenlenen I. Türkoloji Kurultayı'na katılarak ortak bir Türk alfabesi önerisi sunmuş ve "Birleşik Türk Alfabesi" (Latin alfabesi) fikrini savunmuştur. Bu kurultayda, Osmanlı, Özbek ve Kazan dillerinin karşılaştırmalı dilbilgisi üzerine de çalışmalar yapmıştır. Seid, "Eğer doğrudan böyle bir şey mümkün olursa, niçin buna girişmeyelim?" diyerek Türk dünyasında ortak bir dil oluşturma'nın önemini vurgulamıştır. Bu kurultayda kabul edilen Latin alfabesi, Türk dünyasında dil birliği için atılan önemli adımlardan birisi olmuştur.

Balkanlar, tarihsel olarak Türk dünyasıyla çok yakın ilişkiler içinde olmuş bir coğrafyadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllar süren egemenliği, Balkan halklarıyla Türk halkları arasında derin kültürel, dilsel ve sosyal bağların oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlar, dil ve kültür düzeyinde pekişmiş olsa da, Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle Balkanlar'daki Türk toplulukları, ayrı yazı sistemlerine ve alfabelere yönelmişlerdir (Erdem, 2018, s. 71).

Balkanlar'daki Türk toplulukları, çoğunlukla Kiril alfabesiyle yazı yazarken, bazı bölgelerde Latin alfabesi de kullanılmaktadır. Kosova, Makedonya, Arnavutluk gibi bölgelerdeki Türkler, yaşadıkları ülkelerdeki egemen dillerin etkisiyle farklı yazı sistemlerine adapte olmuştur. Örneğin, Kosova ve Makedonya'da yaşayan Türkler, büyük ölçüde Sırp ve Arnavut dillerinin Kiril alfabesini kullanmaktadırlar. Ancak, Türkiye'de kullanılan Latin alfabesi, özellikle eğitim ve medya alanlarında büyük bir etki yaratmış ve Türk dilinin birleştirici gücünü Balkanlar'daki Türk toplulukları arasında da hissettirmiştir (Tuncer, 2015, s. 112).

Ortak alfabe fikri, Balkanlar'daki Türk toplulukları için de önemli bir kültürel adım olacaktır. Türkçenin daha yaygın ve etkin bir şekilde kullanılması, aynı zamanda bölgedeki Türk kimliğinin korunmasına ve yaşatılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, ortak alfabe, eğitimde ve kültürel işbirliklerinde önemli kolaylıklar sağlayarak, Türk dünyasının Balkanlar'daki temsiline güç katacaktır (Yılmaz, 2012, s. 60).

Türk dünyasında ortak alfabe kullanımı, dil birliğinin sağlanması ve kültürel etkileşimin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bu fikrin hayata geçirilmesinde çeşitli zorluklar bulunmaktadır. En önemli engellerden biri, farklı Türk topluluklarında mevcut yazı sistemlerinin tarihsel süreç içinde köklü bir şekilde yerleşmiş olmasıdır.

Ayrıca, alfabeler yalnızca birer yazı sistemi değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel kimliğin bir parçası olarak görülmektedir. Bu nedenle bazı toplumlar, mevcut alfabelerini birer kültürel miras olarak değerlendirerek, ortak alfabeğe geçişi kendi kültürel varlıklarına bir tehdit olarak algılayabilmektedir. Bu yaklaşım, özellikle alfabe değişikliğinin geçmişte sömürgeci politikalarla ilişkilendirilmiş olduğu ülkelerde daha güçlü bir şekilde hissedilmektedir.

Bu engellerin aşılabilmesi için, ortak alfabe fikrinin toplumsal bir dönüşüm süreciyle desteklenmesi gerekmektedir. Bu süreç yalnızca teknik bir değişim değil, aynı zamanda uzun vadeli bir eğitimsel ve kültürel adaptasyonu da içermelidir. Ortak alfabenin benimsenmesi adına, Türk dili öğretimi yaygınlaştırılmalı; eğitim kurumları, medya organları ve sivil toplum kuruluşları bu konuda aktif roller üstlenmelidir. Özellikle genç nesiller arasında ortak alfabenin yaygınlaştırılması, gelecekteki başarı için kritik öneme sahiptir.

Uluslararası Türk kuruluşları, örneğin Türk Devletleri Teşkilatı (eski adıyla Türk Konseyi), TÜRKSOY ve TİKA gibi yapılar, bu sürecin kurumsal destek ayağını oluşturabilir. Bu tür kuruluşların liderliğinde yürütülecek ortak projeler, hem teknik altyapının güçlendirilmesine hem de halklar arasında bilinç ve farkındalık oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, ortak alfabe sadece bir yazı sistemi değil; Türk dünyasının kültürel, sosyal ve politik açıdan bütünleşmesini hedefleyen sembolik bir araçtır. Ortak alfabe, dilsel birliği sağlamanın ötesinde, kültürel paylaşımları artıracak ve halklar arası iletişimi güçlendirecektir. Bu bağlamda Balkanlar da, hem tarihî bağları hem de Türk kökenli nüfusun varlığı nedeniyle bu sürecin önemli bir parçası olabilir. Ortak alfabe fikri, uzun vadede Türk dünyasının daha sıkı bir iş birliği içinde hareket etmesini ve küresel düzeyde daha görünür olmasını sağlayabilir.

Sonuç

Türkçe eğitimin bir dil öğretiminin ötesine geçerek kimlik taşıyıcısı ve kültürel varoluşun temel unsuru olduğunu vurgulamamız lazım. Balkanlardaki Türk toplumunun anadilde eğitim hakkını nasıl bir mücadele ile koruduğunu ve geliştirdiğini gözler önüne sermek asli görevimizdir. Tarihsel belgelerden akademik verilere, arşiv çalışmalarından istatistiklere kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan araştırmalar, Kuzey Makedonyadaki Türkçe eğitimin geçmişine dair geniş bir özelliği taşımaktadır. Günümüzde Türkçe eğitimin mevcut durumu ve gelecekte atılacak adımlara dair çalışmamız gerekmektedir. Türkçe dili, Türk toplumunun kimlik ve kültür mücadelesine katkı sağlamak isteyen herkese açık olmalıdır. Balkanlarda Türkçe eğitiminin bir kimlik mücadelesi olduğunu ve Türk toplumunun kendi dilini, kültürünü ve değerlerini koruma çabası olarak nasıl evrildiğini gösterir. Türkçemiz ve Türkçe eğitimin yalnızca bir dil öğretim aracı olmadığını, aynı zamanda bir kimlik taşıyıcısı ve kültürel varoluş mücadelesinin önemli bir parçası olduğunu unutmamalıyız.

Türk dillerinin tarihsel süreç içerisinde birleştirilmesinin amacı, günümüzdeki Türk devletleri ve toplulukları arasında dilsel bir yakınlık ve aidiyet kurmaktır. Bu çabalar, Türkçeye Türk Dünyası'nın ortak yazı dili kimliğini kazandırmak ve bir dil birliği oluşturmak adına büyük bir önem taşımaktadır. Bu hedeflere ulaşabilmek için, Türk Dünyası dil sorunlarının ele alınması, derinlemesine incelenmesi ve doğru bir şekilde toplanması gerekmektedir.

Türk Dünyası devletlerini birbirine yaklaştıracak en etkili araç, tarih boyunca Türk dilbilimcilerinin bu konuda gösterdiği çabalarlardır. Mustafa Kemal Atatürk, Türk dilinin Türk Dünyası'nda çok önemli bir rol oynayacağına olan inancını şu sözleriyle ifade etmiştir: *"Türk milletinin millî dili ve millî benliği hayatının her anında hâkim ve esas kalacaktır. Bu nedenle, Türk dilini her alanda incelemek, derlemek, yaygınlaştırmak ve geliştirmek ulusal görevimizin en büyük parçasıdır."* Atatürk'ün bu sözleri, Türk dilinin birleşmeye olan katkısını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Türk Dünyası'ndaki dillerin birbirine yakınlaştırılması için dilbilimsel çalışmalara büyük önem verilmesi ve Türkçenin ortak bir yazı dili olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Bağımsızlıklarını kazanmış olan Türk Cumhuriyetleri, kendi dillerinde Lâtin temelli yeni alfabeleri kabul etmişlerdir. Bu alfabeleri içeren bir kitap, Türk Dünyası'nın bilim insanlarının

işbirliğiyle hazırlanmalı ve Türkçe'nin de içinde yer aldığı "Çağdaş Türk Dünyası Alfabeleri" adı altında yayımlanmalıdır. Bu kitap, büyük bir sayıda basılarak Türk Dünyası'ndaki ülkeler, bilim kuruluşları, eğitim kurumları ve ilgili dernekler ile tüm eğitimcilere ulaştırılmalıdır.

Bugüne kadar "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" ilkesiyle bazı önemli adımlar atılmış olsa da, ve bu görüş bağlamında, Türk Dünyası'ndaki dillerdeki ortaklıkları ve benzerlikleri içeren, Türkçe'nin öz ve Ana Türkçe'deki kaynaklarını kapsayan geniş bir sözlük yayımlanmamıştır. Bu sözlük, Türk Dünyası'nı daha da yakınlaştıracak ve ortak dil bilincini pekiştirecektir. Hazırlanan bu sözlüğün, Türk Dünyasına dağıtılması ve Türk halklarının ortak dil zenginliklerini keşfetmeleri sağlanmalıdır.

Türkçe'nin, Türk Dünyası'nda bir ortak dil olarak kabul edilmesi, iletişimde daha etkin kullanılmasına olanak tanıyacaktır. Günümüzde, Türk topluluklarıyla yapılan uluslararası toplantılar veya seminerlerde iletişim, genellikle başka yabancı dillerde yapılmaktadır. Oysa Türk Cumhuriyetleri arasında, Kuzey Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Batır Trakya Türkleri Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan gibi ülkeler arasında Türkçe'nin kullanılmasının teşvik edilmesi, bu toplumlar arasındaki kültürel yakınlığı artıracak ve dil birliğini pekiştirecektir. Bu, Türk Dünyası'nın ortak bir dilde buluşmasını sağlayarak, kültürel etkileşimi derinleştirecektir.

Summary

CULTURAL TIES BETWEEN THE BALKANS AND THE TURKIC WORLD

Throughout its history, the Balkans have been under the administrative rule of the Roman Empire, Byzantium, the Bulgarian Kingdom, the Serbian Kingdom, and the Ottoman Empire, and each nation has been influenced by the official languages of these administrations. The region has also been affected by the languages within the Balkan linguistic unity through direct or indirect contact. In Macedonia, the longest-lasting administration was that of the Ottoman Empire, which ruled for 541 years (1371–1912), leaving deep marks in every aspect of life. The Balkans have historically been a crossroads of various cultures and civilizations, resulting in a rich and diverse cultural mosaic. The Turks, especially during the Ottoman period, formed a significant population in the Balkans and made substantial contributions to the region's cultural, social, and economic structure. This article examines the cultural dimensions of integration between the Balkans and the Turkic world, the significance of the Turkic world, and the role of the Balkans in the context of a common alphabet.

Keywords: *Balkans, Turkic World, Cultural Ties, Ottoman Heritage, Language and Identity*

Резюме

КУЛЬТУРНЫЕ СВЯЗИ МЕЖДУ БАЛКАНАМИ И ТЮРКСКИМ МИРОМ

На протяжении всей своей истории Балканы находились под административным управлением Римской империи, Византии, Болгарского царства, Сербского царства и Османской империи, и каждая нация находилась под влиянием официальных языков этих администраций. Регион также находился под влиянием языков внутри балканского языкового единства через прямой или косвенный контакт. В Македонии самой продолжительной администрацией была Османская империя, которая правила 541 год (1371–1912), оставив глубокие следы во всех аспектах жизни. Балканы исторически были перекрестком различных культур и цивилизаций, что привело к богатой и разнообразной культурной мозаике. Турки, особенно в период Османской империи, составляли значительную часть населения на Балканах и внесли существенный вклад в культурную, социальную и экономическую структуру региона. В этой статье рассматриваются культурные аспекты интеграции между Балканами и тюркским миром, значение тюркского мира и роль Балкан в контексте общего алфавита.

Ключевые слова: *Балканы, тюркский мир, культурные связи, османское наследие, язык и идентичность*

ƏDƏBİYYAT

1. Akova, S. (2012). *Balkan Savaşları'ndan Günümüze Batı Balkanlar ve Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türkiye ile İlişkiler*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 5(9), 170–201.
2. Aksakal, M. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar: Tarihsel ve Kültürel İlişkiler*. İstanbul: Osmanlı Araştırma Enstitüsü Yayınları.
3. Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi, Göç*. İstanbul, Kum Saati Yayınları.
4. Akyay, B. (2022). *Yayınları Balkan Tarihi Araştırmaları II*. Edirne, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü.
5. Balat, G. (2023). *Balkan Edebiyatında Osmanlı Medeniyet Tasavvurunun Akisleri: İvo Andriç Örneği*. *Balkan Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 5(2), 109–159.
6. Cummings, S. (2014). *Türk Dünyasının Jeopolitik Stratejisi: Türkiye, Orta Asya ve Balkanlar*. Londra: Routledge.
7. Erdem, F. (2018). *Balkanlar ve Türk Dünyası: Kültürel Bağlar ve İletişim*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (s. 22–39)
8. Erdem, F. (2018). *Balkanlar ve Türk Dünyası: Kültürel Bağlar ve İletişim*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (s. 62–85)
9. Göyünç, N. (1997). Türkler ve Balkan Milletleri Arasında Kültürel İlişkiler - Sorunlar. *BELLETEN*, 61(230), 121–132.
10. İnalçık, H. (1993). *Türkler ve Balkanlar*. İstanbul, Eren Yayınları, 11–14.
11. Kirişçi, K. (2010). *Türk Dünyasında Dil Birliği: Ortak Alfabe Fikrinin Tarihçesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
12. Öztürk, Ü. (2018). *Balkanlaşma ve Balkanlar'da Türk Kimliği (Makedonya ve Kosova Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı.
13. Şenel, Ş. (2008). *19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar. Balkanlar El Kitabı*, derleyenler: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Ankara. KaraM&Vadi Yayınları.
14. Tuncer, T. (2015). *Balkanlarda Türk Kültürünün İzleri ve Ortak Alfabe Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: Türk Kültürünü Tanıtma Derneği.
15. TÜRKSOY. (2020). *TÜRKSOY-Balkanlar Kitabı Çıktı*.
16. Yılmaz, S. (2012). *Türk Dünyasında Eğitim ve Dil Birliği*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (s. 49–60)
17. Yılmaz, S. (2012). *Türk Dünyasında Eğitim ve Dil Birliği*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (s. 58–75)

AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ TÜRKİYƏ TÜRKÇƏSİNDƏ ALINMA SÖZLƏRİN LÜĞƏTLƏRDƏ MÜQAYİSƏSİ

Əsmər KƏRİMOVA

Bakı Slavyan Universitetinin doktorantı

E-mail: esmer.kerimova.88@bk.ru

ORCID ID: 0000-0002-0246-4613

Xalqların müəyyən zaman kəsiyində mədəni, elmi nəaliyyətlərinin artması dilçilik elminin də şaqüli istiqamətdə və müxtəlif səviyyələr üzrə inkişafına zəmin yaratmışdır. Beləliklə də, dildə mövcud sözlərin bir araya toplanması, onların fərqli təsniflər üzrə qruplaşdırılması zamanla lüğət və lüğətçiliyin yaranmasına səbəb olmuşdur. Həm Azərbaycan dili, həm də Türkiyə türkcəsi üçün ilk ortaq lüğət ənənəsi XI əsrə aid M.Kaşğarinin “Divani lüğət-it türk” əsərinə aiddir. Bu əsər türk xalqları üçün ensiklopedik, həm də filoloji cəhətdən “dil materialları, etnoqrafik məlumatlar, folklor nümunələri[8;12]” ilə zəngin əvəzsiz tarixi mənbədir.

Redaksiya ünvanı:

Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri, S.Rüstəm küç. 33,
Bakı Slavyan Universiteti
tel: 012-599-08-70
e-mail: science.journal@bsu-uni.edu.az

Texniki redaktorlar:

Könül Əliyeva
Esmira Kamal
Aytən Aslanlı
Nilufər Nəhmədova

Üz qabığının dizaynı:

Məhəmməd Hacı

Çapa imzalanıb: 10.06.2025. Format: 84x108 1/16.
Həcmi: 22,75 ç.v. Tiraj: 200.

BAKİ SLAVYAN UNIVERSİTETİNİN NƏŞRİ
